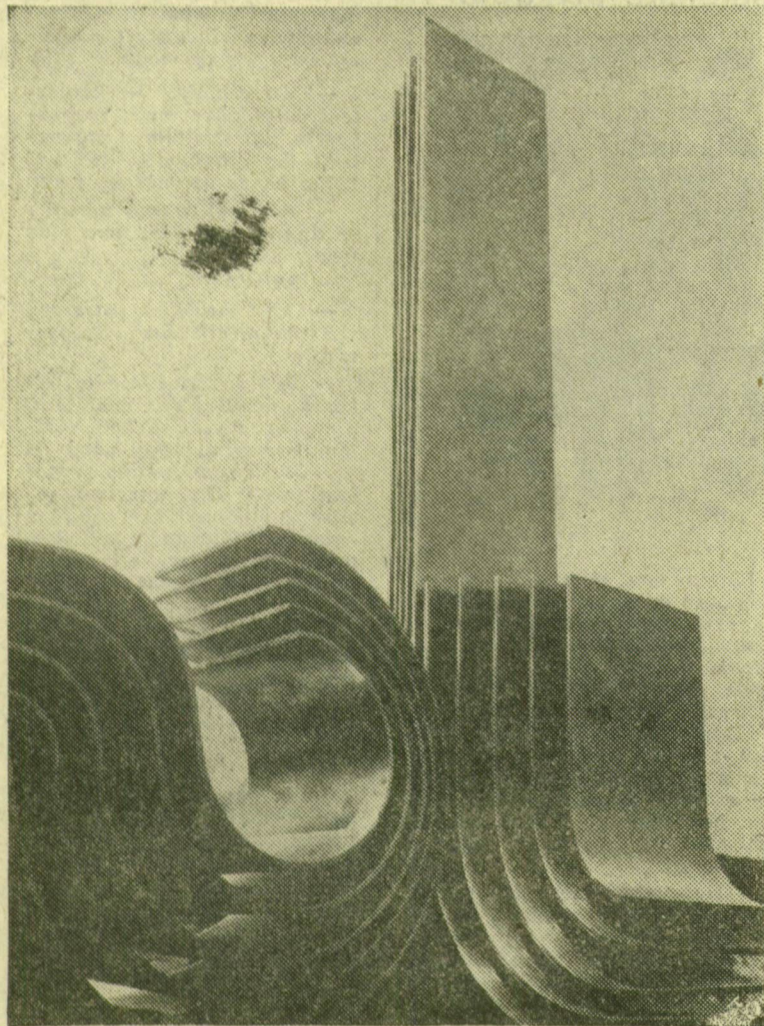

Emlékmű víznek és embernek

A modern művészet kitágítja, szétroncsolja a berzsdosított, merev műfajhatárokat. Ezáltal új horizontokat szakít föl. A modern szobrászat egyik kiválósága, Reg Butler így fogalmazott az új plasztika vizsgálgatási köréről: A ma szobrászat nemcsak az ember érdekli, hanem az állatok, növények, baktériumok, kristályok, sziklák, gépek és épületek anatómiai felépítése is. Formáik egyszerűsége és bonyolultsága, tagolásuk, a hangsúlyok és feszültségek elrendeződése az élő és a nem élő struktúrákban. A dolgok tulajdonságainak megismerése; keménységük, simaságuk és érzékenységük. Az egyezések és a hasonlóságok, a ritmusok és az analógiák, a különbségek megismerése. A tér jellege, a tér meghatározása, a dolgok behatolása a térbe. A megvilágítás természete — hogyan befolyásolja azt, amit látunk. (Ellentétben azzal, amit nem a tér egy statikus pontjából való megfigyelés útján ismerünk meg.) A szín újdonságértéke. Mi módon határozzák meg, irányítják élményeink értelmezését az észlelés eszközei.

A fenti idézet szinte ideológiai summája Segesdi György szobrászművész készülő szegedi árvízi emlékművének.

A szegedi nagy víz centenáriuma az Arvizi Emlékbizottság pályázatát hirdetett, melyre tíz élvonalbeli szobrász kapott felkérést. Közülük heten — Engels József, Kovács Ferenc, Kó Pál, Lapis András, Melocco Miklós, Segesdi György és ifj. Szabó István — küldték el terveiket. A zsüri döntése értelmében a megbízást Segesdi György kapta meg. A művet a Tisza partján, a Lenin körút déli végződésében, az új partfalhoz kapcsolódva állítják fel 1979 tavaszán.

Segesdi terve mellőzi a figurákat. Nem előzmények nélküli pályáján. Talán leginkább a rádió és televízió óvodájának belső udvarán felállított krómozott acéllemezekből komponált mobilja és a braziliai magyar nagykövetség számára készített alkotása a legközelebbi rokon.

(Segesdi Györgyöt a szegediek ismerhetik, hiszen a hatvanas évek elején ő készítette a Tanácsköztársasági emlékművet, melyet újszerűségénél, szokatlanságánál fogva nehezen fogadott be a város közvéleménye, ma viszont már magának vallja. A két szobor között feszülő másfél évtized az alkotói állása kiteljesedésének két fontos állomása is!)

Milyen is a víznek és embernek szentelt plasztikai gondolat?

Segesdi György árvízi emlékműve egy hatalmas, szikrázó jel lesz a Tisza ezüstszalagja mellett. A szakmai vélemény így fogalmaz: „Hullámvonalai a támadó természeti erőket, függőlegesei az emberi akaratot, helytállást sugallják. Szigorúan mértaniak, fegyelműzt formarendje zökkenő nélküli.” Merész vállalkozás a Segesdié. Tisztán plasztikai nyelvezettel építi föl szokatlan anyagból, jelképi szintetizáló művét. Bizonyára a megvalósult alkotást sem fogja mindenki egyértelműen hozsannálni. De az is biztos, hogy mind többben — hosszabb-rövidebb idő alatt — meg fognak barátkozni ezzel a kristálytisztá szerkezetű, egyértelműen és világosan fogalmazó, félreérthetetlen plasztikai jelvényvel. A szobor tükröző krómácella lemezekből készül, függőlegesei 12 méterre szöknek a légben. A művész természetesen számolt a fény-árnyék hatásokkal, a megvilágítás változatos lehetőségeivel, az optikai játékkal. Mindent összevetve, ez a gondolatokban gazdag és fogalmazásban világos plasztika különleges téri élményekkel kecsegtet. Lehet, hogy sokan számunkérlik majd, hogy a kifrásban megfogalmazott emberi helytállás hangsúlyozása miért nem figurális megoldásban valósult meg? A zsüri bölcs döntése és a készülő mű meg kell hogy győzze a kételkedőket: Segesdi műve figurák híján sem nélkülözi az embert, de nem szűkíti le a természet és az ember harcát konkrét alakokra, hanem a természeti erők és az emberi akarat küzdelmének jelképi formája meg. Elvontságában is érthető, jel mivoltában is konkrétizálható.

Ehhez hasonló vállalkozásra aligha volt még példa Szeged műtörténetében. A száz évvel ezelőtti árvíz szörnyű pusztítása a mai ember számára már csak korabeli dokumentumokban fellelhető jeladás, az ember teremtménye ereje viszont a város megannyi utcáján, terén, alkotásán tetten érhető. Rohamléptekkel fejlődő városunk duzzadó népessége nem feledheti az évszázaddal előttünk élők félelmét, hitét, szárnyakat adó akaratát. Az akkori összefogás és akarat mindennapi munkánkhoz is erőt adhat. Ehhez segít Segesdi György krómácella lemezekből formálódó árvízi emlékműve.

Egy megüresedett budai gyár üzemcsarnokában javában formálódnak a majdan egységes kompozícióvá szerveződő acélelemek...

TANDI LAJOS

A lighogy elmúltam kilencéves, édesanya azt mondta, hogy a tizedik évemben vagyok, ahelyett, hogy megünnepeltük volna a születésnapomat. De hát beláttam, nem megy minden egyszerre, ha az ember nagyobb lakásba költözik.

Amikor ma édesanya megjött a munkából, édesapa nem mert visszaszólni anyának, amikor az magából kikelve tiltakozott az újlag beszerzett öt üveg sör miatt — ezért apám, mintha nem is érdekelné az öt üveg sör, „elfelejtette” a jégszekrénybe rakni, amire anya magátmegadóan hanyatt vetette magát a hintaszéken, s hangtalanul sajnálni kezdte saját magát.

— Na tessék — mondtam én anyá felé fordulva, aztán meg apa felé fordulva, és leültem a szobám közepére, pontosan a közepére, oda, ahol az én szekrényem, az én asztalom és az én polcom van. Vártam. Esteledik, Kálmán, a bátyám nemsokára hazaér az iskolából, és akkor kiküld a szobából. Szerinte azért, mert tanulnia kell érettségi előtt, szerintem azért, hogy ne lássam, hogyan bámul a könyve fölé.

Apa rakosgat, anya igyekszik nem figyelni, hogy mit rakosgat, így hát felém sóhajtot, elhaló hangon:

— Piroska, pakolj össze!
— Mibe pakoljak? — állók eléje, és nem sajnálom, amiért sír.

— Ebbe a ruháskosárba! Legálul a könyveidet, azok tetejére a játékokat, és még azokat a ruhásműidet, amelyek a szekrényedben maradtak.

Kiveszem édesanya kezéből a ruháskosarat. Visszaülök a szobám közepére. Pontosán úgy csinálok mindent, ahogyan anyukám mondja, pontosan úgy. Édesapa felém böki, én ránevetek, s ő sutyiban belerakja az öt üveg sört a jégszekrénybe. Édesanya támoilyog: „Fáradt vagyok, édesapa, nagyon fáradt” — mondja, és édesapa mellére borul, megint sírni kezd, majd megint nekem ad utasításokat. Ettől aztán feltámad, és megint a régi, tevékeny édesanya lett belőle... Mindaddig, amíg a csengő berregni nem kezdett. Édesapa nyitott ajtót, mivel édesanya a konyhában pakolt.

— Ajánlott levél — mondta a

Hurcolkodás

postás. Erre édesanya is kiment az előszobába, édesanya bontotta föl az ajánlott levelet, amelyben felszólítja a szobó szüleit, hogy a férfitől árát: 3200 forintot — három napon belül fizessék „le”... Édesanya édesapára néz:

— Épp most jutott eszedbe ruhát csináltatni magadnak?

— En?! Hát merek én nélküled megszólalni?

— Sötétszürke öltöny — olvassa tovább édesanya, aztán megvilágosodik az agya, és most már tudja, hogy a sötétszürke öltönyt csakis Kálmán bátyám csináltathatta...

Úgy gondoltam, édesanya megint belefekszik a hintaágyba, de nem ezt tette, még némi kis mosolyfélé is meghűzódott a szája szögletében, s mire Kálmán hazaért, édesanya és édesapa azon morfondíroztak, hogy tulajdonképpen majd valahogy kigazdálkodják az öltöny árát, persze, minden másképpen lett volna, ha, teszem azt, egy hónappal előbb tudják... Susto-rogtak a szüleim, hogy mért így, mért úgy, de azért érthető, meg nem egy elvesztett ember a Kálmán, s ha fölveszik az egyetemre, legalább kinéz valahogy az a gyerek”. Édesapa bólogatott, de azért krakogott is, mire édesanya igazat adott apának, és ő maga mondta ki legelőször:

— Csupa nagypénzü szülőgyereke jár oda, hiába!

— Te akartad, te mondtad, hogy abba az iskolába adjuk.

— Mert épp ettől akartam megóvni... Féltem a kispolgári gondolkodástól...

— Az emberi természet szerint a fiatalok főként majmolnak, s így vagy foltos ruhába, vagy drága ruhában szeretnek járni. Divat szerint...

Ezen édesanya elkezdett gondolkodni, és olyan nagyon bele-mélyedt a gondolataiba, hogy az én szobámba botorkált. Ráement a ruháskosárra, majd sorra kidobálta belőle a játékaikat, az egykerekű autómát, ami még a Kálmáné volt, a papírbaráimmat, amiket én csináltam eská, és az összes babám ruháit, amiket én magam terveztem...

— Mit gondolsz te?! Szemetet viszunk az új lakásba?! — Ilyet, s ehhez hasonlókát kiabált. Apa nem mert szólni, mivel édesanya egyre inkább fokozta a rámszúdított kifogásait.

— Akkor én minek vagyok?! Minek születtél?! — ordítottam vissza édesanyámnak. — Ha nem születtél volna, most csak a Kálmánkáddal kellene költözködnöd! A szürke öltöny miatt pedig a Kálmánkára ordít, és ne én! Így van! Te mindenkit terrorizálni akarsz... — Azzal visszadobáltam a játékaimat a ruháskosárba.

— Azt se tudod, mit jelent terrorizálni — szólalt meg édesanya, és nagyon fehér volt.

— Igenis, tudom. Az terrorizál, aki egyedül maradt. Kálmán és apa nem törődnek veled, én pedig nem hagyom magam!

Biztosan megint nem jól fejeztem ki magam, mert nem merem édesanyára nézni, és csak akkor nyugodtam meg, amikor édesapa átkarolta édesanyát, és valami boldogságot sugott a fülebe.

A Kálmán hazaérve persze rögtön megcsókolta édesanyát, és amikor édesanya eltolta magától Kálmánt, a kezét is megcsókolta, és azt mondta, hogy kollektíven határozták el az öltönykészítést, és a szövet nagyon jó, s a csináltatás a mai árához képest nem drága. Édesanya elhúzta a száját, hogy Kálmánnak semmi se drága...

Ejfelkor azon veszekedtek a szüleim, amiért csak egyetlen egy kulcsot vett édesapa a boltban a lakáshoz, mert édesapának annyi esze sincs, mint egy baromfinak.

— Csend legyen! — sivitottam az ágyból a másik szoba irányába. Csend is lett, csak Kálmán jegyezte meg, hogy fogjam be a számát.

— Muszáj leinteni őket, mert már minden csekélységen veszekszik — mondtam Kálmánnak, s amikor már mindenki szuszogott, felsóhajtottam.

— Egyelőre minden oké...

DÉR ENDRE

„Apám azt mondta: szömöm”

kíváncsi, hogy a Bánk bánhoz kegyes legyen az időjárás és ne ismétlődjenek meg az 1933-as eset. Mély tisztelettel: Jani János.

Aztán találkoztam Jani Jánossal. „Figyeli ezt a bravúros csulklómozdulatot?” — intett kávéval egyensúlyozó keze felé. „Nekem töménytelen munkám van mindennap” — tolt el magától a kérdést, hogy nem unalmas-e egy ilyen mozgékony embernek a nyugdíjaskor. Aztán hogy a harmincas évek Dóm téri előadásaira terelődött a szó, így összegeztem véleményét: „Akkor még tudtak beszélni a színészek.” És várta a hatást, szemem sarkából lestem.

Na nem, akinek hetvenegyházi évesen ennyire nem jelent gondot mások szórakoztatása, az nem lehetett soha szobában, könyvtárban sápadó adatbúvár, annak nem is az íróasztala, dossziéi az igazán érdekesek számomra, hanem ahogy él, Budapest tizenkettedik kerületében, egy ötödik emeleti lakásból mindig figyelve, mi történik Szegeden.

„Anyám szegedi lány volt, nagy rokonságot hagyott ott, amikor férjhez ment. A nagynénik, unokatestvérek nyaranta hízókúrára fogadtak bennünket. Vakációk — mindig Szegeden. Csatangolások a heptiacok forgatagában, élveztem a szellemi párbajt az eladós a vevő között. Az is színház volt a maga nemében. S az igazi színház, a tér esti

szép csöndjei, amit aztán az ember elraktározhatott a következő esztendőig...”

Akkor persze már felnőtt volt, mikor másfél oldalas tudósítása jelent meg Helyszíni közvetítés Szegedről címmel a Postás Út című újság egyik 1937-es számában. Olvastam a cikket: hangulatos, sok című, az akkori Szegedet még a mai olvasónak is felidéz.

„Kritikákat is írtam. A Bizáncról, a Tragédiáról. Én például Törzs Jenőt — tudom, nagyképűen hangzik — egyhangúknak találtam. Még most is, minden évben egyszer elutazom látogatásba Szegedre, megnézek egy előadást, s véleményem mondom az alakításokról. A színesebb előadásomód híve vagyok. Jömagam is, ha verset mondom, vagy prózát...”

— Hol szokott szerepelni?

„Régebben színjátszó csoportokban. De az ilyen meggyűrődött arc helyett simáknak kellene oda márt. Ezért aztán csak úgy magamnak tanulok szövegeket. Most Radnóti-val foglalkozom. És újra hívnak filmezni. A Budapesti mesékben, Szabó István filmjében játszottam. Hobbim pedig a nyelvészkedés. A rádió műsoraihoz rendszeresen küldöm az elrettentő példákat, nyelvhelyességi „tótágasokat”.

A szoba sarkában gordonka, „Nincs már időm gyakorolni.” Íróasztalán magnetofon.

„Szeretném, ha lenne rá időm, szalagra mondani az emlékeimet. Attól kezdve, hogy apám egy szava állandóan emlékeztet Szegedre, mindig azt mondta: szömöm.”

Eleteleme a kultúra. Évtizedekig postatiszt volt. Most végre kedve szerint él. Azt mondja, ettől érzi fiatalosnak az életét.

PÁLFY KATALIN